

Náboženská viera, mravnosť a existenciálny zmysel ako základ výchovnej koncepcie L. N. Tolstého

Religious Faith, Morality and Existential Dimension as the Basis of the L. N. Tolstoy's Educational Conception

Nikolai V. Chirkov

Inštitút sv. Tomáša Akvinského, Žilina, Slovensko

Abstract: Lev Nikolayevich Tolstoy – an important Russian writer and philosopher, even more known as a pedagogue-theorist and teacher, who influenced by his thoughts about education from a personal philosophical and religious point of view Russian and foreign (European) philosophical-pedagogical thinking. They were offered new philosophical and pedagogical solutions to educational and study problems as phenomena of culture. An important role in the pedagogical theory of L. N. Tolstoy is interested in the idea of free education, which is closely associated with the author's personal philosophical-idealistic and political views. The basis of all his views was a belief in eternal absolute truth and a desire for all people to learn from the “wiser,” those who, with respect to people other than the “teachers” of this eternal and absolute truth, have dedicated their thoughts to their lives, feelings and will, and through this they were able to educate – to bring to the “truth of life” entrusted to them. An outstanding feature of L. N. Tolstoy is an organic synthesis of religious-moral and scientific truths that manifest in man through faith and knowledge. An attempt is made to present the ideas of L. N. Tolstoy from the position of her orientation on the religious and moral aspect of the education of a young person. On the basis of an analysis of the article “About education” from 1909 the author presents a synthesis of the theory of humanistic education L. N. Tolstoy, based on a religious and moral aspect, the axis of which is the teaching of the continual moral self-improvement of man throughout his life.

Keywords: L. V. Tolstoy, education, pedagogical activity, faith, welfare, sense, religion, teacher, moral education, child.

Významný ruský spisovateľ, filozof, pedagóg-teoretik a učiteľ Lev Nikolajevič Tolstoj (1828-1910) predstavuje jeden zo smerov ruskej pedagogiky, ktorý sa opiera

o nábožensko-filozofické základy. O jeho pedagogických pohľadoch bolo napísaných veľa prác, ale bohužiaľ mnohé stránky jeho pedagogického učenia naďalej zostávajú málo známe, málo preskúmané a málo osvetlené vo vedeckých kruhoch. Je veľa príčin, kvôli ktorým sa celý rad dôležitejších aspektov pedagogických názorov L. N. Tolstého nedostal do pozornosti nepredpojatého výskumu. Jednou z význačných je tá, že počas obdobia viac ako sedemdesiatich rokov sovietskej pedagogiky boli viaceré výnimočné aspekty učenia L. N. Tolstého vnímané iba z pohľadu vtedajšej ideológie, nasmerovanej leninským chápaním dedičstva Tolstého, čo z pochopiteľných dôvodov zapríčinilo stratu podstaty ako samotného učenia, tak aj základu pedagogického východiska v Tolstého teórii. Za ďalšiu príčinu možno označiť malý náklad vydaní spisov Tolstého, zvlášť pedagogických, ktoré sa ráтали na kusy a v podstate hneď po vydaní sa stávali bibliografickou vzácnosťou. Dnes je takmer väčšina spisov prístupná, viaceré originálne spisy o pedagogike a výchove sú k dispozícii pre vedecký výskum¹.

Lev Tolstoj zanechal veľké dedičstvo, poznačené literárnymi dielami, ktoré sa vo svete pokladajú za klasické. Taktiež po sebe zanechal veľa denníkov, publicistických zbierok, odkazov, komentárov a korešpondencie. Ohľadom literárneho dedičstva Tolstého sa uskutočnilo veľa výskumov a boli napísané desiatky dizertácií, článkov a kritických pohľadov. Na druhej strane však osobná korešpondencia, odkazy a komentáre o pedagogike sa javia ako nová pôda pre skúmanie nových dimenzií, syntéz a pohľadov Tolstého súvisiacich s jeho predstavami o výchove. Štúdium a výskum týchto prameňov sa stáva aktuálnym pre lepšie a hlbšie pochopenie základov jeho pedagogických ideí, ktoré sa vyvíjali počas jednotlivých období života samotného autora. Ideovou osou týchto spisov je originálny svetonázor L. N. Tolstého, založený na vlastnej skúsenosti viery. Je nevyhnutné aby sme sa obrátili k svetonázoru samotného Tolstého, pretože inak mnohé dôležité teoretické tézy a vývody jeho pedagogických pohľadov môžu byť zle alebo nedostatočne pochopené (Лукацкий, 1999, s. 9).

Domnievame sa, že nie je uskutočniteľné dôkladne preštudovať všetky spisy, urobiť výskum celého dedičstva L. N. Tolstého a zachytiť ich v jednom článku, preto sa tu zameriame len na jeden korešpondenčný list (odpovede na otázky ohľadom jeho predstáv o pedagogike, ktoré neskôr boli zverejnené ako článok) a na jeho podklade sa pokúsime urobiť syntézu Tolstého výchovnej koncepcie, založenej na náboženskom a existenciálnom rozmere života. Ide o malý článok – list s názvom *O výchove*², ktorý Tolstoj napísal na jar v roku 1909 ako odpoveď na písomnú žiadosť svojho posledného tajomníka (sekretára), vtedajšieho študenta Moskovskej univerzity, V. F. Bulgakova, ktorý zamýšľal „urobiť podrobný a prísne systematický výklad svetonázoru L. N. Tolstého“ (Толстой, 2018). Aby sme lepšie pochopili dôležitosť tohto listu s ohľadom na ostatné listy a spisy, musíme sa obrátiť na históriu vzniku tohto listu. Keď V. F. Bulgakov pristúpil k práci na tomto probléme, hneď na začiatku si všimol, že v Tolstého spisoch je nedostatok podkladov na presné definovanie názorov autora ohľadom úloh, hraníc a metód vzdelávania: „Nemohol som si

¹ Jedným z najväčších zdrojov jeho literárneho a pedagogického dedičstva je ruský projekt elektronickej zbierky <http://tolstoy.ru>, kde sú voľne dostupné všetky zozbierané materiály, zaradené do kategórií.

² V jazyku originálu „О воспитании. 1909“.

nevšimnúť, že pedagogické články v IV. zväzku *Zobraných spisov* v mnohom protirečili neskorším, nespočetným písomnostiam Tolstého v otázkach výchovy a vzdelávania. Preto som sa rozhodol obrátiť s písomnou žiadosťou bezprostredne na samotného Leva Nikolajeviča³.“ Podľa archívnych informácií, 8. apríla 1909 vtedajší sekretár Tolstého N. N. Gusev oznámil Bulgakovovi, že L. N. Tolstoj odpovie na všetky otázky, keď znovu preberie a prečíta svoje predošlé pedagogické články. V máji roku 1909 Bulgakov dostal odpoveď Tolstého na svoju otázku spolu so sprievodným listom Guseva, v ktorom sa písalo o tom, že požiadavka Bulgakova sa stala podnetom pre L. N. Tolstého na napísanie rozsiahleho článku o vzdelávaní a výchove⁴. Článok bol ukončený 3. mája 1909 a prvýkrát zverejnený v časopise *Свободное воспитание*⁵ v rokoch 1909-1910, №2, 1-12 so značnými zásahmi cenzúry zo strany pravoslávnej cirkvi. V pôvodnej forme bol text zverejnený v zborníku L. N. Tolstoj: *O vede* vo vydavateľstve *Единение*⁶ v roku 1917 (Толстой, Л. Н. 1917, s. 65-75).

Tolstoj začína svoju odpoveď tým, že zameriava pozornosť na rozlišovanie pojmov výchova a vzdelávanie, ktoré podľa jeho predstavy sú to isté a teda sú neoddeliteľné a ich rozdeľovanie je umelé. A to napriek tomu, že vo svojich predchádzajúcich spisoch zdôrazňoval rozdiel v chápaní týchto pojmov. Tolstoj píše, že „nie je možné vychovávať neodovzdávajúc popritom poznanie, každé poznanie pôsobí výchovne. Preto, nedotýkajúc sa tohto rozdeľovania, budem hovoriť o vzdelávaní, o tom, v čom sú podľa mňa nedostatky jestvujúcich spôsobov vzdelávania, akým by toto vzdelávanie podľa mňa malo byť a prečo práve takým a nie iným⁷.“ Tvárou v tvár voči tomuto okruhu otázok, spojených so vzdelávaním, kultúrnou tvorbou človeka a ich skúmaním v humanistickej perspektíve, L. N. Tolstoj dokazoval, že hybnou silou dejín ľudského pokolenia, rozvoja vzdelanosti a kultúry je nábožensko-mravná zložka života ľudí (Лукацкий, М. А. 1999, s. 17). Tolstoj nalieha na to, že usporiadanie ľudského života, ako osobného, tak aj spoločného, je možné len na pevnom duchovnom fundamente všeludských hodnôt. Tolstoj pojednáva o kultúrno-historickom a vzdelávacom procese ako o pohybe stále sa zdokonaľujúceho univerzálneho náboženského vedomia.

³ Preklad autora. Originálny text v ruštine: «Я не мог не заметить, что педагогические статьи IV тома «Собрания сочинений» во многом противоречили позднейшим, хотя и весьма немногочисленным, писаниям Толстого по вопросам воспитания и образования. Почти исчерпывающая вопрос статья «О ложной науке» тогда не была еще написана. В виду всего этого я решил обратиться с письменным запросом непосредственно к самому Л. Н-чу». Булгаков, В. Ф. 1989, s. 14.

⁴ Originály oboch listov N. N. Guseva ležia v jednom priečinku s rukopisom číslo 458. Толстой, Л. Н. 2019.

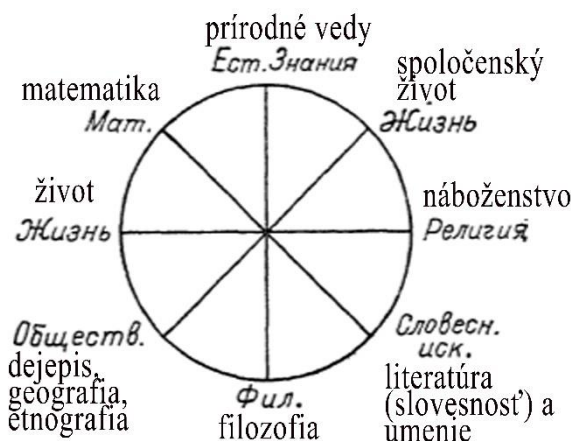
⁵ Po slovensky: Slobodná výchova.

⁶ Po slovensky: Jednota.

⁷ Originál úryvku: „скажу, что то разделение, которое я в своих тогдашних педагогических статьях делал между воспитанием и образованием – искусственно. И воспитание и образование нераздельны. Нельзя воспитывать, не передавая знания, всякое же знание действует воспитательно. И потому, не касаясь этого подразделения, буду говорить об одном образовании, о том, в чем, по моему мнению, заключаются недостатки существующих приемов образования, и каким оно, по моему мнению, должно быть, и почему именно таким, а не иным.“ Толстой, Л. Н. 2018.

Tolstoj uznáva len náboženstvo ako „jediný zákonný a racionálny základ výchovy.“ Pre Tolstého náboženská zložka vo výchove má pomôcť človeku nielen vnímať, ale aj realizovať zmysel vlastného života. Náchylnosť dieťaťa k náboženským pravdám je podľa Tolstého možné vysvetliť tým, že v detskej duši je od počiatku „nezreteľná predstava o tom, že existuje jeden počiatok všetkého, jedna príčina jeho vlastnej existencie“ (Толстой, Л. Н. 2018). Tolstoj píše, že základom vždy bolo a nemôže byť nič iné, ako vnímanie zmyslu a významu ľudského života, čiže náboženstvo, rovnako slobodne uznávané všetkými ľuďmi spoločnosti – ako tými, ktorí vyučujú, tak aj samými žiakmi (tamže).

V liste-odpovedi Tolstoj schematicky popisuje svoju predstavu, doplňujúc text aj nakreslenou schémou, ktorá v mnohom umožňuje lepšie pochopiť jeho idey. Vychádza z otázky, ktorú kladie hneď na začiatok: „dávanie akého poznania učiacim sa je spravodlivé a užitočné?“ (Толстой, Л. Н. 2019). Aby mohol odpovedať na túto otázku Tolstoj tvrdí, že je nevyhnutné predstaviť si celú oblasť poznania. Oblasť poznania celého ľudstva predstavuje ako systém nekonečných lúčov (rádiusov), ktoré sa rozbiehajú do jednej sféry⁸.

Obrázok 1: Schéma usporiadania poznania vo výchovnom procese podľa L. N. Tolstého.

Poznanie môže byť viac alebo menej kvantitatívne dokonalým podľa dĺžky rádiusov vychádzajúcich z jedného centra. V tomto Tolstoj poukazuje na obmedzenosť dokonalého poznania: „ak dĺžka rádiusov je nekonečná, tak nemôže byť dokonalé poznanie, ba dokonca ani blížiac sa k dokonalému poznaniu, ale môže byť iba viac alebo menej harmonické či vnútorne súhlasné“ (Толстой, Л. Н. 2019). Podľa predstavy Tolstého najviac „vnútorne súhlasné“ – súzvučné je také poznanie, pri ktorom rádiusy vychádzajúce z jedného centra sú rovnako alebo aspoň podobne dlhé a vytvárajú tak takmer pravidelnú sféru (tamže). Inými slovami, Tolstoj sa snaží vysvetliť rozmiestnenie poznania, pri ktorom sú všetky rádiusy správne zosúladené do jednej sféry, a tak sú viacej užitočné alebo viac výchovné. Integrálna výchova má svoj zlatý stred, stredobod na rovine medzi náboženstvom a existenciálnym pochopením zmyslu života človeka. Tolstoj tvrdí, že keby v tomto systéme prevládala len jedna strana, polovica alebo štvrt' poznania, také poznanie by bolo nerovnomerné a teda nepravdivé a neúplné, a preto falošne vychováujúce

⁸ Porov. obrázok 1.

a falošne vzdelávajúce. Vo svojej odpovedi Tolstoj netrvá na tom, že ponúknutá schéma rozmiestnenia poznania je úplne spravodlivá, pripúšťa aj iné. Pre neho nie je dôležité rozmiestnenie ako také, ale to, čo je potrebné pre správnu a dokonalú výchovu: aby samo toto rozmiestnenie zahŕňalo všetky oblasti poznania v ich vzájomnej súvislosti. Teda podľa jeho ideálnej predstavy to vyzerá takto: prvý diameter sa skladá z dvoch rádiusov – na jednej strane je náboženské chápanie zmyslu života a na opačnej strane je životná činnosť v jej hlavných črtách (tamže). Kolmicou k tomuto diametru sú z jednej strany prírodné vedy a na protíľahlej strane sa nachádza filozofia. Tretím rôznobežným diametrom sú všetky veci tykajúce sa spoločného života, na opačnom konci sú: dejepis, geografia, etnografia a podobné vedy. Štvrtý diameter tvoria z jednej strany literatúra (slovesnosť) a umenie, z druhej strany matematika.

Keby sme stručne popísali pedagogické krédo L. N. Tolstého, vznikol by ďalší obraz. Podľa jeho koncepcie, človek je organickou syntézou dvoch princípov – počiatkov: telesného–materiálneho a duchovného–nemateriálneho, podľa terminológie Tolstého, „neviditeľného“ počiatku, ktorý zahŕňa skutočné „ja“ každého človeka (Лукацкий, М. А. 2013, s. 10). Tento neviditeľný počiatok, ktorý sa často nazýva dušou, je časticou vesmírneho života a základom ľudského bytia. Tolstoj si myslel, že duše všetkých ľudí sú jedinej podstaty, navzájom sa prelínajú, priťahujú sa jedna k druhej. V súvislosti s tým, Tolstoj vyznačuje miesto lásky a dobra v živote človeka, ktoré sú prirodzenými prejavmi ľudského smerovania k jednote s druhými (tamže). Všetci ľudia majú univerzálny zmysel života, ktorý sa skrýva v osvietení láskou a dobrom všetkých ľudských vzťahov. Presne táto činnosť podľa Tolstého umožňuje človeku jediné dostupné blaho na zemi. Vzdelávanie osvetľuje aspekty života, ktoré majú napomáhať človeku, aby začal smerovanie k láske a k dobru. Vzdelávanie musí pomáhať človeku nadobúdať poznanie o tom, čím on je, malo by ukazovať človeku, akým spôsobom môže budovať a realizovať svoj život a predovšetkým mu má ukazovať, kde môže čerpať sily pre prekonanie prekážok, ktoré ho ustavične stretávajú v živote (Лукацкий, М. А. 2013, s. 11). Vzdelávanie musí tiež pomáhať človeku rozvíjať predstavu o tom, čo by mal robiť v živote, schopnosť rozlišovať pravdu od nepravdy, povier, predsudkov a schopnosť vyhýbať sa zlým myšlienkam. Ideou, ktorá preniká celú jeho predstavu o výchove, je výzva, „aby upevňovala v človeku to ľudské.“

Syntéza podstaty náboženskej výchovy podľa učenia Tolstého da sa zhrnúť do troch bodov:

1. L. N. Tolstoj za základ každej ideálnej výchovy považuje náboženské chápanie života. Toto chápanie nestačí učiť v škole, treba aby sa stalo životným postojom – rozhodujúcim počiatkom celej výchovnej činnosti.
2. Zmysel života Tolstoj vidí v plnení vôle nekonečného počiatku, ktorý je spoločný pre všetkých ľudí. Táto vôľa spočíva v spojení všetkých ľudí pre blaho a vzájomnú službu vo svete, v ktorom si uvedomujeme, že sme súčasťou nekonečného sveta. Ono „nekonečné“ podľa Tolstého je jednota.
3. Životný prejav náboženského chápania zjednocuje všetko dosiahnutím lásky, bratského spoločenstva a je hlavným zákonom, stredobodom praktického zákona života

a preto by malo byť základom výchovy a napomáhať deťom k rozvoju všetkého, čo vedie k jednote celého ľudstva (Гусев, Н. Н. 1929).

Tolstoj zastáva kresťanský názor a prihliada ku kresťanskému chápaniu histórie ako jedinej línie, ktorá má svoj počiatok a svoj koniec, čiže svoje zmysluplné dovŕšenie. Praktický zmysel kresťanstva vidí v tom, že učí dodržiavať mravné prikázania a spôsoby ako dosiahnuť „Božie kráľovstvo“ na zemi (Лукацкий, М. А. 1999, s. 20). Mravné sebazdokonaľovanie je prirodzená črta duše človeka: keď chce žiť skutočným životom, nemôže žiť bez zdokonaľovania. Toto je podľa neho univerzálnym zmyslom pre všetkých ľudí. Tolstoj za najvyššie blaho pokladá ľudský život. Blaho spočíva v neustálom duchovno-mravnom sebazdokonaľovaní, v rozvoji humánneho postoja a v budovaní medziludských vzťahov v harmónii. Výchova je teda nasmerovaná na mravný aspekt, ktorým sa aj musí zaoberať. Hlavnou motiváciou je dosiahnutie blaha cez dobré skutky, mravné snahy a cnosti, ktoré umožňujú človeku získať odmenu už teraz, nielen po smrti (tamže). V tomto je Tolstoj solidárny so stoicizmom, ktorý tvrdí, že odmena cnosti už je v samom uskutočnení dobrého skutku a taktiež so Sokratovou myšlienkou o tom, že cnosť má sama v sebe odmenu, ako nerest sama v sebe obsahuje trest. Človek nemôže zmeniť ostatných, ale môže a musí predovšetkým meniť seba samého, snažiť sa o viac cnostný život. Toto je postoj skutočného pedagóga, ktorý predovšetkým musí tento postoj sám nadobudnúť, aby ho vedel odovzdať jemu zvereným deťom. V tomto Tolstoj vidí jedinú správnu a nenásilnú cestu zlepšenia života na celom svete.

Táto koncepcia vyvoláva veľké diskusie, zvlášť vo svete globálnych problémov súčasnosti, pri hľadaní novej stratégie výchovy v dobe technického progresu. V etickom učení Tolstého sa veľmi zdôrazňuje úloha morálnej snahy každého človeka pri budovaní miernej, navzájom chápacej a nekonfliktnej spoločnosti. Tomuto napomáha vzdelávanie, ktoré je pre Tolstého hlavným faktorom rozvoja kultúry a spoločnosti. Vzdelávanie musí byť založené na rozumnom, pravdivom základe. V ruskej pedagogike Tolstoj videl tento kultúru budujúci základ predovšetkým v spojení ľudí s nezvratnými náboženskými a mravnými pravdami. Človek je povolaný pochopiť tieto pravdy. Vzdelávanie, ktoré pomáha človeku chápať plnosť náboženských a mravných právd, prispieva k nadobudnutiu správneho postoja pri rozlišovaní toho, čo je pravda a čo je lož, čo vedie k likvidácii nepravdivých foriem spoločného života. Čiže podľa Tolstého vzdelávanie zohráva úlohu sprostredkovateľa, dávajúceho človeku hlavne poznanie toho, čo je zmyslom a hodnotou života (porov. tamže). Treba si uvedomiť, že doba, v ktorej Tolstoj formoval svoju koncepciu, poznačila celý systém jeho pedagogických názorov. Tolstoj ukazuje, že vtedajšie vzdelávanie nezodpovedalo svojej hlavnej úlohe podľa jeho učenia, a to kvôli tomu, že základom všetkých vtedajších výchovných teórií a praktík neboli práve tieto dva hlavné aspekty: náboženské chápanie a mravné učenie (Толстой, Л. Н. 2018).

V súvislosti s tým oprávnene vzniká otázka: keďže základ každej výchovy by mal vychádzať z náboženského postoja, existuje nejaké univerzálne nábožensko-mravné učenie pre všetky národy a ich kultúry? L. N. Tolstoj vyvracia tézu o tom, že nemôže byť jediné nábožensko-mravné učenie pre všetkých ľudí a všetky kultúry. Podľa neho pravda je vždy jediná, ale pripúšťa, že môže byť vyjadrená rozličnými formami (náboženstvami alebo

filozoficko-náboženskými učeniami). Túto pravdu, hovorí Tolstoj, môžeme nájsť v učeniach Krišnu, Buddhu, Konfucia, Krista, Mohameda a taktiež u novších náboženských mysliteľov, ku ktorým on pridieľuje J. J. Russoeua, I. Kanta, G. Skovorodu, R. Emersona, U. Channinga, J. Ruskina a B. Pascala (tamže). Tieto duchovné a mravné hodnoty sa môžu odovzdávať iba vtedy, ak sami pedagógovia nielen prázdnyimi slovami, ale vlastným životom (svedectvom) budú postulovať tieto pravdy. Takto Tolstoj naznačuje hranice a rolu profesionálnej a mravnej zodpovednosti pedagóga vo výsledkoch jeho vzdelávacej a výchovnej činnosti.

Treba poznamenať, že v jeho úvahách o výchove síce bola východiskovým bodom ortodoxia, Tolstoj však silno kritizoval idey kresťanskej výchovy a vzdelávania vtedajšej doby: tvrdí, že kresťanskej výchove podľa praxe vtedajšej pravoslávnej cirkvi chýba tento postoj, ba viac, nielen že chýba, ale skutočné náboženské a mravné vzdelávanie sa v spoločnosti nahrádza zbierkou hrubých povier, zlých sofizmov, ktoré nazývajú Zákonom Božím (porov. tamže). Preto vo svojich úvahách vystihuje, že nastáva podivný a smutný jav, pri ktorom sa popiera hlavný predmet vzdelávania – nutnosť náboženského a mravného vzdelávania, ktoré zahŕňa v sebe proces odovzdávania odpovedí, z pokolenia na pokolenie, na nevyhnutné otázky určené pre každého človeka. Šťastí to pripomína otázky praktickej filozofie I. Kanta, stredobodom ktorej je učenie o etike a morálke. Tolstoj kladie dve skupiny otázok. Po prvé – kto som? čím som? aké je moje postavenie voči celému svetu? Po druhé – ako mám žiť primerane svojmu postaveniu voči svetu? čo mám robiť a čo nerobiť? Odpoveďami na obidve skupiny otázok je náboženské učenie, spoločné pre všetkých ľudí a z neho vychádzajúce učenie o etike a morálke, ktoré je takisto univerzálne pre všetkých ľudí, a preto tieto odpovede musia tvoriť hlavný predmet každého vzdelávania a výchovy.

Tolstoj bol presvedčený, že vzdelávanie má človeka pozdvihovať v cnostiach. Náboženské a mravné pravdy, zakotvené vo viere, sú hlavnými piliermi života každého človeka, pretože mu umožňujú hlbšie pochopiť otázku vlastnej existencie – jeho postavenie vo svete; určiť priority a vytvoriť vlastný postoj správania. Podľa zmýšľania Tolstého absencia náboženského a morálneho základu zbavuje vzdelávanie nielen potencie mravného vplyvu na žiakov, ale taktiež zbavuje možnosti učiteľa alebo vychovávateľa správne rozlíšiť, vybrať a usporiadať komplex potrebného poznania, správne určiť jeho sféry a zaradiť ho do výchovného procesu.

V súčasnosti sú teoretické úvahy L. N. Tolstého ohľadom dôležitosti náboženského a mravného základu výchovy čiastočne aktuálne a aj explicitne použiteľné v tých krajinách, v ktorých sú výchova a vzdelávanie založené na tradičnej kultúre a viere, čiže v krajinách, v ktorých náboženstvo je určené na štátnej úrovni (nie je oddelené od štátu), a preto zákony etiky a morálky sú predpísané náboženstvom⁹. Tolstoj, vychádzajúc z postoja kresťanského modelu výchovy, predstavuje ideálny model. Popritom upozorňuje, že

⁹ Zvlášť sú to krajiny, kde je štátnym náboženstvom islam (Blízky Východ – Saudská Arábia, Alžírsko, Bahrajn, Jemen a iné); menej to platí o krajinách Ázie, napríklad Laos, Bhután a iné.

predovšetkým sám vychovávateľ alebo učiteľ musí nadobudnúť vnútorný postoj, od ktorého by sa mali v budúcnosti odvíjať a podľa neho vychovávať a učiť.

Dnes žijeme v dobe, v ktorej sa väčšina z nás snaží čítať pedagogickú teóriu Tolstého, alebo aj názory iných autorov z devätnásteho storočia, cez prizmu diskusií o moderných otázkach ohľadom sociálnych, politických, ekonomických a iných kultúrnych aspektov. Pritom mnohí kritizujú¹⁰ náboženskú a mravnú stránku týchto teórií, zabúdajúc na to, že tieto stránky prenikajú všetky oblasti ľudského rozvoja a ovplyvňujú všetky sféry ľudskej činnosti. Po páde komunizmu sa v ruskej pedagogike začal renesančný proces návratu k pedagogickým ideám Tolstého¹¹. Vo vedeckých kruhoch je možné pozorovať akýsi nový trend nového čítania ideí Tolstého. Naši moderní pedagógovia-teoretici sa síce snažia dokazovať potrebu návratu vzdelávania k problematike mravnej výchovy, nie vždy však vedú opodstatniť a zdôvodniť svoju pozíciu argumentami, prevzatými z pedagogického dedičstva L. N. Tolstého. V tomto vidíme aktuálnu výzvu na skúmanie spisov Tolstého a ich užitočnosť pre dnešnú pedagogiku, ako ruskú, tak aj európsku.

Literatúra

1. Булгаков, В. Ф. 1989. *Л. Н. Толстой в последний год его жизни*. Москва : Правда.
2. Гусев, Н. Н. 1929. *Л. Н. Толстой в его педагогических высказываниях*. [online]. [citované 6. novembra 2019]. Dostupné na: <<http://tolstoy-lit.ru/tolstoy/public/gusev-pedagogicheskie-vyskazyvaniya/otdel-iii-pedagogicheskie-vzglyady.htm>>.
3. Лукацкий, М. А. 1999. *Философско-методологические основы педагогики Л. Н. Толстого*. Диссертационная работа. Тверь.
4. Лукацкий, М. А. 2013. Педагогические воззрения Л. Н. Толстого и тенденции развития современного образования. In *Историко-педагогический журнал*. no. 3, pp. 8–14. ISSN 2304–1242.
5. Толстой, Л. Н. 1917. *О науке*. Москва : Единение.
6. Толстой, Л. Н. 2018. *О воспитании (ответ на письмо В.Ф. Булгакову)*. [online]. [citované 28. októbra 2019]. Dostupné na: <<http://tolstoy-lit.ru/tolstoy/pedagogika/o-vozpitanii.htm>>.
7. Толстой, Л. Н. 2019. *О воспитании (вариант статьи)*. [online]. [citované 4. novembra 2019]. Dostupné na: <<http://tolstoy-lit.ru/tolstoy/chernoviki/variant-stati-o-vozpitanii.htm>>.

¹⁰ Ako jeden z dôsledkov marxizmu a teórií nasledujúcich po ňom, v ktorých bol rozvinutý konzum ako súčasť modernej kultúry spoločnosti.

¹¹ Napríklad tejto téme sa aktuálne venuje profesor M. A. Lukacký (Лукацкий М. А.). Ďalšími súčasnými výskumníkmi pedagogického dedičstva Tolstého sú napr.: V. A. Vejkšan (В. А. Вейкшан), Š. I. Ganelin (Ш. И. Ганелин), O. E. Syrkina (О. Е. Сыркина), S. F. Egorov (С. Е. Егоров) a iní. Tiež N. V. Kudriavaya (Н. В. Кудрявая) a N. K. Konoplev (Н. К. Коноплев) vo svojich prácach kladú akcent na historicko-pedagogickú analýzu dedičstva L. N. Tolstého.

Kontakt na autora

Nikolai V. Chirkov SDB, PhD

Inštitút sv. Tomáša Akvinského;
01001, Rajecká 17, Žilina, Slovensko
chirkovnik@gmail.com